

JAN JORIS LAMERS

‘Wat je ook bedenkt, het is gepruts in vergelijking met daglicht’

Jan Joris Lamers is artistiek

leider van Maatschappij Discordia.

Als freelancer ontwerpt hij

ook de belichting voor een aantal

andere gezelschappen.

ETCETERA: De jongste decennia is theaterbelichting enorm geëvolueerd?

JAN JORIS LAMERS: Lichtontwerp bestond vroeger niet. In de jaren vijftig waren de mogelijkheden heel beperkt. Ik heb de tijd meegemaakt dat ze de vaste voetlichten uit het theater sloopten en dat als licht gebruikten. Je had alleen bakken met een kleur of drie en daar kon je dan mee schakelen met een heel groot lichtorgel. Bovendien was het theater toen helemaal anders. Iedereen deed alles. Je had bijvoorbeeld wel dramaturgen, maar die lasen gewoon de stukken, veel verder kwamen ze er niet mee. En decorontwerpers bestonden niet. Soms was er eens een architect die iets speciaals deed, maar veel regisseurs en toneelspelers maakten zelf hun decor. Na de oorlog had je dan wel schilders die een decor maakten. Pas veel en veel later kwamen de lichtontwerpers. Dat waren eigenlijk technici die zeiden: ‘Zet daar of daar een beetje licht op.’

In de jaren zestig was er de invloed van het buitenlandse toneel; het toneel ging zijn eigen bodem ontstijgen. Nieuwe dingen – vooral op het gebied van belichting – kwamen uit het buitenland. Je zag voorstellingen uit Oost-Duitsland, Tsjecho-Slowakije of Amerika en die hadden soms een interessantere belichting, die voornamelijk uit de film kwam. In de film kreeg je ook die artificial lighting, zoals in Truffauts *American Night*, een film die eigenlijk over licht gaat. Er werd zoveel licht aangestoken dat je nog veel meer dan normaal het effect kreeg dat er bij daglicht werd gefilmd. Een ingenieur uit Tsjecho-Slowakije gebruikte als eerste *jodiumpars*, de latere pars. Dat waren

lampen die je moest indraaien met een schroefdraad. Ze werden gebruikt in discotheken en er bestonden verschillende kleuren. Met die lampen ontstond een nieuw idee over belichting. Toen diezelfde ingenieur die lampen ook nog op een rij zette, zodat er een ‘lichtgordijntje’ ontstond, was er plots een ommekeer in het lichtontwerp. Men zag plots dat een *driepuntsbelichting* geen must was. Tot dan toe gold het idee: als je daar, daar en daar een lamp zet, krijg je een belichting zonder al te veel schaduw en met een beetje clair-obscur. Na de oorlog waren die spots eigenlijk een blik met een lamp erin, het allervoordeligste wat je kon bedenken. Maar snel zag je de gigantische beperkingen. Er was ook weinig licht.

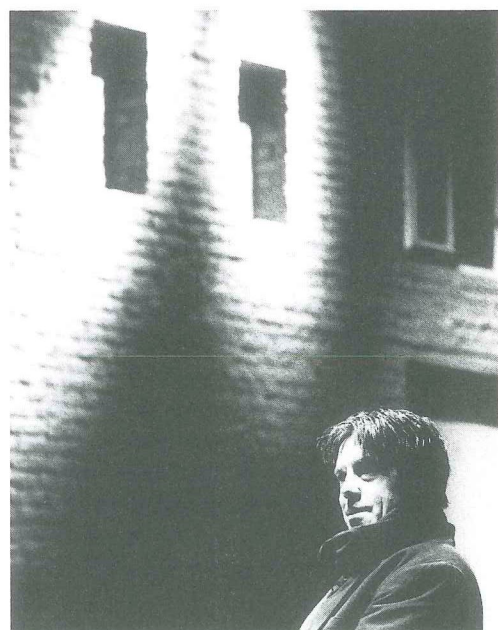
Zelf ben ik me met licht gaan bezighouden toen ik een decorontwerper als leraar had aan de Amsterdamse toneelschool. We maakten met hem maquettes. Hij probeerde ook rare en asymmetrische dingen uit, vaak gebaseerd op het kubisme. Hij zei altijd dat na 1945 het licht op het podium elk jaar verdubbelde. Wat je nu ziet op die tonelen, dat is zo verschrikkelijk veel licht, zeker als je je realiseert dat ze voor en na de oorlog in het schemerduister speelden. Je had elektrisch licht, maar het had nog heel sterk de sfeer van de gasverlichting van vroeger. Iedereen werkte met dat zelfde soort licht, zeker in de opera: de decors waren geschilderd en als je er te veel licht op zette, kon je zien dat het niet echt was.

Toen de gezelschappen zich op een andere manier met dramaturgie gingen bezighouden, was het niet meer vanzelfsprekend dat je de decors liet schilderen. De ruimte werd ‘samen-gesteld’, of er werd enkel in clair-obscur gespeeld. Voor de mensen uit de jaren vijftig werd het licht plots de belangrijkste component van het decor. Ze maakten alles zwart en belichtten sommige dingen, waardoor je een clair-obscur had. Dat kwam heel duidelijk uit de film. Dat ging ook samen met de ontwikkeling van de dramaturgie in Amerika: O’Neill, Tennessee Williams, de Actor’s Studio.

ETCETERA: Heb jij zelf in de loop der jaren een ander idee gekregen over lichtontwerp?

LAMERS: Bij Maatschappij Discordia is het natuurlijk een kwestie van repertoire. Wij spelen nu voorstellingen die al vijftien jaar op ons repertoire staan en waar niets aan veranderd is, ook niet aan het licht. Doordat je in de loop der jaren van alles hebt gemaakt, zijn er dingen die blijven bestaan zoals ze zijn. Wij hebben bij Discordia in de loop der jaren enorm geëxperimenteerd met hoe het licht moet vallen. Maar er zijn ook periodes geweest dat we het licht aandeden en het aan eind van de voorstelling weer uitdeden, en er was niets veranderd. De manier waarop we het dan opgesteld hadden, was wel heel duidelijk bepaald.

Je hebt nu natuurlijk *HQI-* en *HMI-lampen*. Dat zijn eigenlijk filmlampen, waar je bijvoorbeeld daglicht mee kan suggereren. Maar wat voor zin heeft dat nu om in een schouwburg daglicht te gaan suggereren? We hebben ze wel eens gebruikt, maar dan richtte ik ze omlaag op glas en liet ze reflecteren, zodat je de hele omgeving kon zien.

© Jan Simoen
Am Ziel MAATSCHAPPIJ DISCORDIA

LEXICON VAN TECHNISCHE TERMEN (zie pagina 39)

Arne Lievens verklaart de technische termen uit de interviews met de lichtontwerpers